

Makroekonomie

3., aktualizované a rozšířené vydání

- Makroekonomické indikátory
- Makroekonomická rovnováha a nerovnováha
- Peníze a banky
- Inflace a deflace
- Nezaměstnanost
- Ekonomický růst a cyklus
- Monetární a fiskální politika
- Mezinárodní obchod, platební bilance, měnové kurzy

Václav Jurečka
a kolektiv

Makroekonomie

3., aktualizované a rozšířené vydání

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc., a kolektiv

Makroekonomie

3., aktualizované a rozšířené vydání

Kniha je monografie

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 6485. publikaci

Autorský kolektiv:

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc. (vedoucí autorského kolektivu) – kapitoly 1, 2, 6, 7, 10, 11, 17 (kromě 17.2)

Ing. Karel Hlaváček, Ph.D. – kapitoly 15, 16

Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D. – kapitoly 8, 14

Dr. Ing. Eva Kolcunová – kapitola 9

Prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D. – kapitoly 12, 13

Ing. Irena Paličková, Ph.D. – kapitola 17.2

Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D. – kapitola 4

Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D. – kapitola 3, 5

Odborní recenzenti:

Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

Doc. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědná redaktorka Alena Tůmová

Sazba Milan Vokál

Návrh a zpracování obálky Ondřej Mikulecký

Počet stran 368

Třetí vydání, Praha 2017

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s

© Grada Publishing, a.s., 2017

Cover Photo © Depositphotos/chrisroll

ISBN 978-80-271-9266-3 (ePub)

ISBN 978-80-271-9265-6 (pdf)

ISBN 978-80-271-0251-8 (print)

Obsah

Úvodní slovo recenzentů	11
O autorech	12
Předmluva	15
1. Proč studovat makroekonomii	17
1.1 K čemu je makroekonomie	18
1.2 Neoklasická a keynesovská makroekonomie – rozpor, který vás bude provázet	20
1.2.1 Neoklasická ekonomie	20
1.2.2 Keynesovská ekonomie	21
1.2.3 Další vývoj kontroverze mezi neoklasickou a keynesovskou teorií ..	21
1.3 Makroekonomie a hospodářská krize	22
Část A Produkt ekonomiky – jeho měření a determinace	
2. Produkt ekonomiky a jeho měření	26
2.1 Makroekonomické agregáty	26
2.2 Nominální a reálný produkt	28
2.3 Metody výpočtu hrubého domácího produktu	30
2.3.1 Výdajová metoda	30
2.3.2 Důchodová (příjmová) metoda	33
2.3.3 Produkční (výrobní) metoda	34
2.4 Rozdíl mezi „domácím“ a „národním“ produktem	35
2.5 Některá omezení při výpočtu makroekonomických agregátů	36
2.6 Alternativní indikátory	40
2.7 Ekonomická úroveň země	41
2.8 Osobní a disponibilní důchod domácností	41
2.8.1 Osobní důchod	42
2.8.2 Disponibilní důchod	42
3. Výdajový model s multiplifikátorem	44
3.1 Spotřební výdaje domácností	46
3.2 Investiční výdaje soukromých firem	49
3.3 Rovnováha agregátních výdajů a reálného důchodu (dvousektorový model)	50
3.3.1 Změny agregátních výdajů a výdajový multiplifikátor	52
3.3.2 Paradox spořivosti	54
3.4 Vliv státních zásahů fiskální povahy a rozvinutý multiplifikátor (třísektorový model)	55
3.4.1 Multiplifikátor vyrovnaného rozpočtu	57
3.5 Vliv zahraničního obchodu na makroekonomickou rovnováhu (čtyřsektorový model)	57

4. AS-AD model	61
4.1 Agregátní poptávka	61
4.1.1 Proč je poptávková křivka klesající	62
4.1.2 Faktory ovlivňující agregátní poptávku	64
4.2 Agregátní nabídka	68
4.2.1 Krátkodobá agregátní nabídka	68
4.2.2 Dlouhodobá agregátní nabídka	69
4.2.3 Faktory ovlivňující agregátní nabídku	71
4.2.4 Třístupňová křivka agregátní nabídky	74
4.3 Makroekonomická rovnováha	76
4.4 Změny makroekonomické rovnováhy	78
4.4.1 Změna agregátní poptávky	78
4.4.2 Změna agregátní nabídky	79
4.4.3 Neoklasické a keynesovské dosahování makroekonomické rovnováhy	80
5. Model IS-LM	83
5.1 Předpoklady a struktura modelu IS-LM	84
5.2 Trh statků a křivka IS	84
5.2.1 Odvození křivky IS	85
5.2.2 Sklon a posuny IS křivky	87
5.3 Trhy aktiv a křivka LM	88
5.3.1 Odvození křivky LM	89
5.3.2 Sklon a poloha LM křivky	90
5.4 Celková rovnováha – rovnováha na trzích statků a peněz	91
5.5 Účinky monetární politiky v modelu IS-LM	92
5.6 Fiskální politika v IS-LM modelu a vytěšňovací efekt	93

Část B Peníze v tržní ekonomice

6. Peníze a trh peněz	98
6.1 Peněžní a reálná ekonomika	98
6.2 Peněžní agregáty	99
6.3 Kvantitativní teorie peněz	101
6.3.1 Rovnice směny	101
6.3.2 Trh peněz	103
6.4 Poptávka po penězích	104
6.4.1 Transakční poptávka po penězích	105
6.4.2 Spekulační poptávka po penězích	106
6.5 Nabídka peněz	109
6.5.1 Obchodní banky	109
6.5.2 Jak vznikly banky	110
6.5.3 Jak vznikly banky s částečnými rezervami	111
6.5.4 Makroekonomické a mikroekonomické příčiny regulace bank ..	112
6.5.5 Centrální banka a její funkce	115
6.5.6 Jak banky tvoří peníze – peněžní multiplikátor	116
6.5.7 Kdo a co určuje nabídku peněz	120
6.6 Rovnováha na peněžním trhu a rovnovážná úroková míra	124
6.7 Vztah trhu peněz k trhu zapůjčitelných fondů	125

Část C Dvě „makroekonomická zla“: inflace a nezaměstnanost

7. Inflace	128
7.1 Měření inflace	129
7.1.1 Měření cenové hladiny a cenové indexy	129
7.1.2 Míra inflace	132
7.1.3 Skrytá inflace	134
7.1.4 Potlačená inflace	134
7.2 Obecná příčina inflace	134
7.3 Typologie inflace	135
7.3.1 Plíživá a pádivá inflace. Hyperinflace	135
7.3.2 Poptávková inflace	137
7.3.3 Nákladová inflace	139
7.3.4 Očekávaná, anticipovaná a neanticipovaná inflace	142
7.4 Inflace a úroková míra	143
7.5 Setrvačná inflace	143
7.6 Jádrová inflace	144
7.7 Důsledky inflace	145
7.8 Cílování inflace a náklady dezinflace	148
7.9 Deflace jako problém	150
7.9.1 Deflace a dluhy	152
8. Nezaměstnanost	154
8.1 Měření nezaměstnanosti	154
8.1.1 Míra nezaměstnanosti	154
8.1.2 Podíl nezaměstnaných osob	156
8.1.3 Míra ekonomické aktivity	157
8.1.4 Struktura nezaměstnanosti	157
8.1.5 Počet uchazečů na jedno volné místo – Beveridgeova křivka	158
8.2 Typy nezaměstnanosti	159
8.3 Přirozená míra nezaměstnanosti	162
8.3.1 Faktory ovlivňující přirozenou míru nezaměstnanosti	162
8.4 Mikroekonomické souvislosti nezaměstnanosti	163
8.4.1 Minimální mzda	164
8.4.2 Odbory a kolektivní vyjednávání	165
8.5 Důsledky nezaměstnanosti	165
8.6 Cesty snižování nezaměstnanosti	168
9. Vztah inflace a nezaměstnanosti. Phillipsova křivka	170
9.1 Původní Phillipsova křivka	170
9.2 První modifikace Phillipsovy křivky	172
9.3 Další modifikace Phillipsovy křivky	173
9.4 Nové ekonomické jevy a Phillipsova křivka	174
9.4.1 Vliv ropných šoků na ekonomiku	175
9.5 Phillipsova křivka s přirozenou mírou nezaměstnanosti	176
9.6 Teorie adaptivních a racionálních očekávání a Phillipsova křivka	177
9.6.1 Lucasova verze Phillipsovy křivky	180

Část D Centrální banka a vláda v ekonomice

10. Monetární (peněžní) politika	184
10.1 Nástroje monetární politiky	185
10.1.1 Operace na volném trhu a měnověpolitické sazby	186
10.1.2 Změny míry povinných minimálních rezerv	188
10.2 Keynesovský pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	189
10.2.1 Pravděpodobný vliv změn úrokové míry na výdaje	190
10.2.2 Úroková míra a uzavírání deflační a inflační mezery v ekonomice	191
10.3 Monetaristický pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	193
10.3.1 Monetaristické pravidlo hospodářské politiky	194
10.3.2 Problém neutrality a ne-neutrality peněz	195
10.4 Ekonomický pragmatismus	197
10.5 Některá omezení monetární politiky	198
10.5.1 Zpoždění účinků monetární politiky	199
10.5.2 Dilema centrální banky	200
10.5.3 Past likvidity	201
10.6 Eurozóna a Evropská centrální banka	201
10.7 Světová finanční krize	202
10.8 Snahy o stabilizaci	203
10.9 Experiment s negativní úrokovou mírou	205
11. Fiskální (rozpočtová) politika	209
11.1 Funkce, cíle a nástroje fiskální politiky	210
11.1.1 Nástroje fiskální politiky	211
11.2 Státní rozpočet	212
11.2.1 Příjmy státního rozpočtu	214
11.2.2 Výdaje ze státního rozpočtu	217
11.3 Poptávkově zaměřená fiskální politika – stabilizační fiskální politika	218
11.3.1 Vliv změn ve výši vládních výdajů	218
11.3.2 Vliv změn v míře zdanění	220
11.3.3 Kombinace výdajové a daňové politiky	221
11.3.4 Účinnost stabilizační fiskální politiky a sklon křivky agregátní nabídky	222
11.4 Nabídkově zaměřená fiskální politika – ekonomie strany nabídky	224
11.4.1 Lafferova křivka	226
11.4.2 Dodatek: průměrná a marginální míra zdanění	227
11.5 Vyrovnaný a nevyrovnaný státní rozpočet	228
11.5.1 Cyklický a strukturální deficit státního rozpočtu	229
11.5.2 Financování deficitu státního rozpočtu	230
11.5.3 Financování deficitu státního rozpočtu a vytěšňovací efekt	232
11.5.4 Státní a veřejný dluh	234
11.5.5 Dluhová krize a snahy o finanční konsolidaci	236
11.6 Některá omezení fiskální politiky	237
11.6.1 Pružnost versus stabilita fiskálních nástrojů	237
11.6.2 „Stop and go“ politika a časová zpoždění	238
11.6.3 Vytěšňovací efekt vládních výdajů	240
11.6.4 Omezená autonomie národní daňové politiky	241

Část E Ekonomický růst a ekonomický cyklus

12. Ekonomický růst	244
12.1 Zdroje a typy ekonomického růstu	245
12.2 Měření ekonomického růstu	247
12.3 Teorie ekonomického růstu	248
12.3.1 Neoklasická teorie růstu	249
12.3.2 Role technologického pokroku	250
12.3.3 Problém exogenního pojetí technologického pokroku	252
12.3.4 Nová teorie růstu a koncepce lidského kapitálu	252
12.3.5 Technologický pokrok jako veřejný statek a role vlády	253
12.3.6 Sociálně-ekonomické přístupy k růstu	254
12.4 Role mezinárodní směny v procesu ekonomického růstu	255
12.5 Institucionální hranice produkčních možností	256
12.6 Ekonomický růst a blahobyt společnosti	256
12.6.1 Alternativní měřítka blahobytu	256
12.6.2 Ekonomický růst a důchodová nerovnost	257
12.6.3 Trvale udržitelný rozvoj	257
13. Ekonomický cyklus	261
13.1 Anatomie ekonomického cyklu	262
13.1.1 Fáze cyklu	262
13.2 Cyklické chování ekonomických veličin	265
13.3 Zdroje a typy ekonomického cyklu	267
13.4 Poptávkové a nabídkové změny	268
13.5 Endogenní mechanismus versus exogenní šoky	270
13.6 Model ekonomického cyklu s multiplikátorem a akcelerátorem	271
13.6.1 Investiční multiplikátor	272
13.6.2 Akcelerátor investic	272
13.6.3 Součinnost investičního multiplikátoru a akcelerátoru investic ..	275
13.7 Monetaristický model ekonomického cyklu	276
13.7.1 Nová kvantitativní teorie peněz a role adaptivních očekávání	277
13.7.2 Asymetrické informace na trhu práce ve Friedmanově modelu ..	278
13.7.3 Měnová politika v monetaristické koncepci cyklických výkyvů ..	279
13.8 „Nabídkové“ teorie ekonomického cyklu	279
13.8.1 Koncepce „přírodního“ cyklu Williama S. Jevonse	280
13.8.2 „Inovační model“ ekonomického cyklu Josepha A. Schumpetera	281
13.9 Politicko-ekonomický cyklus	282
13.10 Finanční krize a recese	283
13.11 Ekonomický cyklus, Okunův zákon a role hospodářské politiky	284

Část F Vnější vazby otevřené ekonomiky

14. Mezinárodní obchod	290
14.1 Příčiny existence mezinárodního obchodu	290
14.2 Teorie absolutních výhod	291
14.3 Teorie komparativních výhod	292
14.3.1 Grafická analýza komparativních výhod v mezinárodním obchodě	295

14.4	Obchodní protekcionismus a jeho důsledky	299
14.4.1	Překážky volného mezinárodního obchodu	299
14.4.2	Ekonomická neefektivnost jako důsledek zavedení cla	301
14.4.3	Sociálně-politické dopady volného obchodu	303
14.5	Úsilí o volný obchod	304
15.	Měnový kurz	307
15.1	Měnové trhy	307
15.2	Měnové kurzy	308
15.2.1	Nominální a reálný kurz	309
15.2.2	Determinace měnového kurzu	313
15.2.3	Co způsobují změny měnových kurzů	314
15.2.4	Faktory působící na změnu rovnovážného kurzu	315
15.3	Režimy měnových kurzů	321
15.3.1	Výhody a nevýhody jednotlivých měnových režimů	322
15.3.2	Režimy měnových kurzů v současnosti	323
15.3.3	Ideální měnový režim a „nedosažitelná trojice“	325
15.4	Česká koruna na měnových trzích	326
15.5	Budoucnost české měny a vývoj evropské měnové integrace	327
15.5.1	Kdy přistoupit k euru	330
15.5.2	Dopady vstupu ČR do eurozóny	331
16.	Platební bilance	333
16.1	Dílčí salda platební bilance	336
16.2	Kumulativní salda platební bilance	339
16.3	Investiční pozice a zahraniční zadluženost	340
16.4	Vývoj platební bilance České republiky	342
Část G Makroekonomická úloha státu a jeho hlavní cíle		
17.	Stát a ekonomika	348
17.1	Stát v makroekonomice	349
17.2	Makroekonomické cíle hospodářské politiky a jejich konfliktnost	352
17.2.1	Magický čtyřúhelník	353
17.2.2	Index mizerie	356
17.3	Národní stát a ekonomická globalizace	356
Summary		358
Použitá literatura		359
Rejstřík		362

Úvodní slovo recenzentů

Autorský kolektiv vedený zkušeným pedagogem, profesorem Václavem Jurečkou, předkládá studentům a případným dalším zájemcům ekonomického vzdělávání osobitý pohled na zpracovávanou materii – knihu na jedné straně vyhovující přijímaným standardům výuky makroekonomie, knihu logicky strukturovanou, čtivou a vnitřně konzistentní, na druhé straně skutečnou učebnici, která má svůj řád. Kniha se takřka úzkostlivě snaží v každé kapitole říct či diskutovat to, co je potřebné a důležité k pochopení obecných ekonomických souvislostí a předkládá znalosti, bez kterých se neobejdou nejen studenti ekonomie, ale i národohospodáři na všech stupních státní a veřejné správy.

Předložený text splňuje, či spíše překračuje požadavky a standardy na učebnice tohoto typu. Nelze mu než popřát, aby se stal základní učebnicí makroekonomie nejen na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava, ale aby ho akceptovaly i jiné vysoké školy, neboť si to svou kvalitou, přístupem a rozsahem předkládaných znalostí bezesporu zaslouží. Autorům nezbývá než poděkovat za více než dobře odbavenou profesionální odbornou práci.

*prof. Ing. Milan Žák, CSc.
rektor*

Vysoká škola ekonomie a managementu

Soudobá ekonomie se rozbíhá do mnoha velmi specializovaných disciplín. Je proto vždy velkým uměním a odvahou předložit konzistentní text pro studenty základního kurzu makroekonomie, jak se o to autoři pokoušejí. Nově vycházející publikace autorů z Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava je bezesporu jedním z dosud nejlepších takových textů, které je domácí trh schopen nabídnout.

Autoři jsou jak dlouholetými učiteli, tak osvědčenými autory, což prokázali již publikací řady jiných textů. Jednou ze základních otázek při psaní učebnice je jak strukturovat text, neboť se jedná o relativně mladou disciplínu, která se má pokusit uvést studenta do – ve skutečnosti velmi heterogenního – oboru. S touto otázkou se autoři vyrovnávají velmi dobře. Kapitoly jsou didakticky propracované, mají bohatou, ale přesto přehlednou vnitřní strukturu, jejich výklad je velmi čtivý, ale zároveň precizní. Závěrem nezbývá než konstatovat, že dílo je velmi zdařilé.

*doc. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D.
prorektor pro vědu, výzkum a rozvoj studijních programů
Škoda Auto, a. s., Vysoká škola*

O autorech

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc.

Studoval obor Politická ekonomie na Národohospodářské fakultě (dříve Fakultě politické ekonomie) Vysoké školy ekonomické v Praze (1967). Po čtrnáctiletém působení ve sféře vzdělávání dospělých (politická ekonomie, personalistika, andragogika) se stal docentem Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava (VŠB – TU Ostrava). Osmnáct let vedl katedru ekonomie na Ekonomické fakultě této univerzity. Dlouhodobě studoval ekonomické chování malých evropských zemí; v této oblasti obhájil kandidátskou a habilitační práci. V posledních letech se zaměřuje na úlohu institucionálních faktorů na ekonomický rozvoj. V roce 1993 byl jmenován profesorem ekonomie. Vyučoval základní kurz mikroekonomie a makroekonomie, institucionální ekonomii a dějiny české ekonomie. Dlouhodobě působil jako školitel doktorandů a byl členem několika vědeckých rad a oborových rad pro doktorská studia. V současné době je emeritním profesorem VŠB-TUO Ostrava a čestným členem Vědecké rady její Ekonomické fakulty.

Ing. Karel Hlaváček, Ph.D.

Je absolventem oboru Finance na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava (1998). V roce 2006 ukončil obhajobou disertační práce doktorské studium v oboru Finance na téže fakultě. Od roku 2001 působí jako odborný asistent na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava. Absolvoval několik studijních pobytů na evropských ekonomických školách a také v Austrálii a na Novém Zélandě. Vyučuje makroekonomii, mezinárodní finance a mezinárodní měnové teorie v kurzech pro české i zahraniční studenty. V oblasti výzkumu se zaměřuje zejména na oblast měnových kurzů, hodnocení zahraničních investic a analýzy mezinárodních finančních trhů a platebních bilancí.

Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D.

Vystudovala Ekonomickou fakultu VŠB – TU Ostrava, obor Ekonomika průmyslu, v roce 1985. Po několikaleté praxi v podnikové sféře působí od roku 1992 jako odborná asistentka na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava. Přednáší v kurzech mikroekonomie a makroekonomie v bakalářském, navazujícím i doktorském stupni studia, včetně výuky těchto předmětů v angličtině. Pro zahraniční studenty rovněž vyučuje kurz protimonopolní regulace a ochrany hospodářské soutěže v EU. Dlouhodobě se specializuje na zkoumání vlivu přímých zahraničních

investic na ekonomiku ČR. V této oblasti obhájila v roce 2001 doktorskou disertační práci v oboru Ekonomie. Pobývala na studijních stážích na několika zahraničních vysokých školách ekonomického zaměření. V poslední době se zaměřila na zkoumání efektivnosti výdajů ve veřejném sektoru.

Dr. Ing. Eva Kolcunová

Absolvovala studium v oboru Politická ekonomie na Ekonomické fakultě Rostovské státní univerzity (1979). Doktorský titul získala v oboru Ekonomie (1998) na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava. Na počátku své akademické kariéry pracovala na katedře politické ekonomie a posléze na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava, kde vyučuje mikroekonomii a makroekonomii pro bakalářské a magisterské studium. Vede rovněž základní kurzy ekonomie pro technické obory na jiných fakultách VŠB – TU Ostrava a na jiných (vyšších odborných) školách v regionu. Absolvovala několik studijních pobytů ve frankofonních zemích. Od roku 2010 je předsedkyní regionální pobočky České společnosti ekonomické a členkou výkonného výboru a představenstva České společnosti ekonomické.

Prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D.

Absolvoval studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava (1996), na téže fakultě získal doktorský titul v oboru Ekonomie (2000) a posléze i ve stejném oboru profesuru (2016). V roce 2010 ukončil obhajobou disertační práce další doktorské studium v oboru Teorie a dějiny vědy a techniky na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty, kde přednáší makroekonomii pro magisterské i doktorské studium, filozofii a metodologii ekonomické vědy a rovněž fiskální teorii a politiku. Současně pedagogicky působí také na Filozofické fakultě Ostravské univerzity a Ekonomické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Je proděkanem fakulty, členem čtyř vědeckých rad a několika redakčních rad domácích i zahraničních ekonomických časopisů. Rovněž je členem představenstva CAMBAS – České asociace MBA škol a prezidentem České společnosti ekonomické.

Ing. Irena Paličková, Ph.D.

Absolvovala studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava (1994) a na téže fakultě získala doktorský titul v oboru Ekonomie (2003). Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty jako odborná asistentka, kde vyučuje kurzy mikroekonomie, makroekonomie a institucionální ekonomie. Na technických fakultách VŠB – TU Ostrava přednáší Základy tržní ekonomiky. V minulosti působila pedagogicky na Přírodovědecké fakultě a Zdravotněsociální fakultě Ostravské univerzity. Odborně je zaměřena na problematiku chování malých otevřených ekonomik evropského typu, zvláště ve vztahu k integračním procesům. V poslední době rozšířila okruh svého odborného zaměření o problematiku znalostní ekonomiky.

Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D.

Je absolventkou Ekonomické fakulty Vysoké školy báňské v Ostravě (1985). S touto školou spojila i svou dosavadní pracovní kariéru a působí zde jako odborná asistentka na katedře ekonomie. Na stejné fakultě ukončila v roce 2000 doktorské studium v oboru Ekonomie. Její specializací jsou dějiny ekonomických teorií, mikroekonomie a manažerská ekonomie. Kromě výuky v navazujícím magisterském a doktorském studiu na Ekonomické fakultě rovněž přednáší na jiných fakultách VŠB – TU Ostrava a v kurzech MBA. Absolvovala několik studijních pobytů na John Moores University v Liverpoolu. Působila také jako lektor předmětu Ekonomie v Systému vzdělávání účetních organizovaném Institutem svazu účetních. V oblasti výzkumu se specializuje na problematiku inflace.

Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D.

Vystudoval Ekonomickou fakultu VŠB – TU Ostrava, obor Národní hospodářství. Tamtéž získal v roce 2005 doktorský titul v oboru Ekonomie. Od ukončení magisterského studia působí na katedře ekonomie, v letech 2009–2016 zastával funkci vedoucího katedry. Vyučuje makroekonomii a fiskální teorii a politiku v navazujícím magisterském a doktorském studiu, oba předměty vyučuje rovněž v anglickém jazyce pro zahraniční studenty. V rámci výzkumné činnosti se věnuje zejména problematice makroekonomických důsledků fiskální politiky a měření vědecké výkonnosti v akademické sféře. Absolvoval několik stáží a přednáškových pobytů v zahraničí – v evropských zemích a v Číně.

Předmluva

„Čím více budeme mít hospodářsky vzdělaných lidí, tím více bude u nás smyslu pro veřejnou a politickou odpovědnost a tím více bude zároveň čeleno úzkoprse stranické demagogii politické. Ve znalosti základních pojmů národního hospodářství je nejlepší záruka výchovy občanů k demokracii a ke správné kritice veřejných věcí.“

Antonín Pimper (1939)

Učebnice, kterou jste právě otevřeli, je učební pomůckou pro studenty základního (vstupního) kurzu makroekonomie na vysokých školách ekonomického zaměření i pro další zájemce; má je uvést do makroekonomie, to znamená části ekonomické vědy, zkoumající jevy jako inflace, nezaměstnanost, úroková míra, produkt ekonomiky, deficit státního rozpočtu, platební bilance a daně. Jde o třetí vydání této učebnice, které je odpovědí na její přátelské přijetí ekonomickou veřejností.

Ve snaze o text co nejvíce přátelský vůči čtenáři se vyhýbáme přílišné formalizaci v podobě rovnic a vzorců, neboť zkušenost ukazuje, že taková podoba učebního textu čtenáře vstupující do světa ekonomie spíše odpuzuje než motivuje.

V zájmu o určitou mezinárodní standardizaci symbolů v ekonomické teorii používáme zkratky anglických termínů. Proč právě anglických? Angličtina se stala mezinárodním jazykem ekonomie... Možná, že se vám bude také někdy zdát, že příliš často používáme cizí slova, a to mnohdy i tam, kde by bylo možné najít odpovídající český výraz. Ujišťujeme vás, že tak nečiníme proto, abychom našemu textu dodávali odbornější charakter, než má, nýbrž proto, abyste si přivykali odborné mluvě ekonomů, která je značně internacionalizována, a abychom vám tak usnadnili studium zahraniční literatury.

Nové vydání Makroekonomie nám umožnilo aktualizovat statistické údaje a zahrnout do učebnice některá poučení z finanční a ekonomické krize. Tato závažná hospodářská porucha musí nutně podnítit některé nové pohledy na makroekonomické procesy a tím i rozvoj ekonomické teorie. Základní poznatkový fond ekonomie vytvářený mnoha generacemi ekonomických myslitelů však není aktuálními ději devalvován. Znehodnocena tak nebude ani vaše „investice“ do nákupu této učebnice.

Do učebního textu jsme také promítli nové prvky z ekonomické a zejména monetární politiky. Jde například o nová pravidla Evropské unie o spoluúčasti věřitelů bank na jejich případné sanaci, posun v zacílení snah České národní banky k finanční stabilitě a makroprudenční politice. Opomenout jsme samozřejmě nemohli problematiku záporné úrokové míry a projevující se deflační tendence a nové jevy na mezinárodních měnových trzích. Aktualizovali jsme výklad měnověpolitických nástrojů centrální banky, konkrétně „diskontní politiky“ a politiky povinných minimálních rezerv. Přistoupili jsme k mírné redukci výkladu teorie Phillipsovy křivky a teorie ekonomického růstu a cyklu, a to v těch místech, kde výklad přesahoval do pokročilejšího kurzu makroekonomie.

Po zhodnocení dosavadních zkušeností s učebnicí a na základě doporučení našich kolegů a kolegů na poli akademické makroekonomie jsme do nového vydání zařadili teorii všeobecné makroekonomické rovnováhy v podobě neokenesovského makroekonomického modelu IS-LM.¹

¹ Tento model zobrazuje souvztažnost trhu zboží (tzn. výrobků a služeb) a trhu peněz.

Při aktualizaci a úpravě textu jsme se snažili, aby nárůst jeho rozsahu byl minimální s ohledem na jeho cenu a rozpočtové omezení zejména studentů a studentek.

Učební text jsme se snažili napsat tak, aby vás seznámil s pohledem ekonomie hlavního proudu na základní makroekonomické problémy, přičemž jsme, jak věříme, neupřednostňovali žádnou konkrétní doktrínu. Přáli jsme si totiž, aby učební text, kromě toho, že je výkladem makroekonomické problematiky, byl zároveň i výzvou k přemýšlení.

Makroekonomické problémy se velmi těsně dotýkají každého občana. Pro mnoho lidí však končí zájem o „ekonomii“ starostí o mzdu, zaměstnání a ceny spotřebního zboží. Jsou však také lidé, a zde vůbec nemáme na mysli jen ekonomy, kteří vnímají souvislost své mzdy, životní úrovně a pracovní příležitosti s pohybem celé ekonomiky, s velikostí hrubého domácího produktu a s tím, zda je národní hospodářství ve fázi recese či konjunktury, zda je státní rozpočet přebytkový nebo deficitní, zda měna posiluje nebo oslabuje a podobně. Byli bychom rádi, kdybyste se mezi občany vnímající tyto souvislosti zařadili i vy a kdyby k tomu napomohl učební text, který vám předkládáme.

Jména autorů jednotlivých kapitol textu jsou uvedena, schází však jméno jeho spolutvůkyně, která nám pomohla při technické přípravě publikace. Jde o paní Michaelu Pakovou, které děkujeme za její pomoc. Děkujeme také kolegům a kolegyním z české ekonomické obce za jejich cenné připomínky, které nám velmi pomohly při tvorbě učebnice a při její aktualizaci.

Autoři

1. Proč studovat makroekonomii

„Bez teorie mohou ekonomové na svět pouze stupidně zírat.
Pomocí teorie se mohou pokusit o jeho pochopení.“
W. J. Baumol, A. S. Blinder

Zatímco mikroekonomie studuje a vysvětluje chování jednotlivých ekonomických jednotek, z nichž se skládá ekonomika, zkoumá makroekonomie ekonomiku jako celek.² Nezabývá se tím, co určuje výrobu jedné firmy nebo jednoho odvětví, ani tím, jak rozdělují domácnosti své důchody na úspory a spotřebu, ale například tím, jaké faktory určují národní produkt země. Zajímá se o taková témata, jako jsou například celková výroba v dané zemi, celková zaměstnanost, míra nezaměstnanosti, deficit státního rozpočtu, cenová hladina a míra inflace, množství peněz v oběhu, obchodní a platební bilance apod. Vidíme, že se makroekonomie zabývá otázkami, které mají velký praktický význam a které jsou trvalým předmětem debat a sporů mezi ekonomy i politiky.

Často se k ilustraci rozdílu mezi makroekonomií a mikroekonomií používají metafory: Díváme-li se v bytě nebo ve studovně na knihovnu, jde o „makropohled“. Prohlížíme-li si jednotlivé knihy, jde o „mikropohled“. Nebo: Pohlížíme-li na les, jde o „makropohled“. Pozorujeme-li jednotlivé stromy (duby, buky, osiky, břízy), jde o „mikropohled“.

Mikroekonomie a makroekonomie nejsou samostatnými vědními ekonomickými disciplínami. Jsou pouze dvěma důležitými oblastmi ekonomie, chcete-li – „větvevi jednoho stromu“. **Makroekonomie má své mikroekonomické základy.** Za každou makroekonomickou veličinou je proto třeba vidět nespočet mikroekonomických dějů. Např. výše celkového produktu ekonomiky závisí na produkčním a spotřebním chování jednotlivých firem a domácností. Hodnotit účinky inflace není možné bez jejích dopadů na jednotlivé ekonomické subjekty atp. Makroekonomické myšlení, které se neopírá o mikroekonomické základy, nemůže být nástrojem poznání, ani užitečným teoretickým východiskem hospodářské politiky. „Nemůže jedna věda zkoumat člověka od pasu nahoru a druhá od pasu dolů“ – psal v této souvislosti český ekonom Karel Engliš.³

Tradice rozlišovat makroekonomii a mikroekonomii není dlouhá. Sahá do období po Velké depresi 30. let 20. století. Původně byly používány termíny „makrodynamika“ a „mikrodynamika“, které použil ve svém článku v roce 1933 norský ekonom Ragnar Frisch (1895–1973) k vyjádření přibližně toho, co dnes označujeme jako „makroekonomii“ a „mikroekonomii“.⁴ Podle *The Oxford English*

² Označení mikroekonomie a makroekonomie vychází z řeckých slov mikros a makros, která znamenají „malý“ a „velký“.

³ Engliš, K.: *Soustava národního hospodářství*. Praha. Melantrich 1938, sv. I, s. 107.

⁴ Frisch, R.: Propagation Problems and Impulse Problems in Dynamic Economics. In: R. Frisch (ed.): *Economic Essays in Honor of Gustav Cassel*. London. Allen&Unwin 1933.

Dictionary (supplement) bylo první použití slova „makroekonomický“ zaznamenáno v roce 1948, kdy je David Hawkins použil v názvu článku v listopadovém čísle časopisu *Econometrica*. Zajímavé přitom je, že slovo nebylo použito v textu článku, nýbrž jen v jeho titulu.⁵

V současné době se v mezinárodní ekonomické obci stále více zdůrazňuje vnitřní souvislost mikroekonomických a makroekonomických procesů a stále více se prosazuje využívání nástrojů mikroekonomie k analýze makroekonomických problémů.

Kromě toho se vyskytují snahy vytvořit most mezi mikroekonomií a makroekonomií v podobě „mezoekonomie“, která by měla být zprostředkujícím článkem mezi oběma stávajícími rovinnami zkoumání. Tato oblast ekonomické teorie by měla zkoumat zejména chování ekonomicky mocných subjektů na pomezí mikro- a makrosféry, např. multinacionálních korporací, silných finančních skupin apod. Zatím se koncept „mezoekonomie“ příliš neujal.⁶

1.1 K čemu je makroekonomie

Většinu argumentů, jimiž jsme chtěli zdůraznit význam ekonomie a jejího studia, jsme uvedli v úvodu do mikroekonomie. Zde připomeneme některé další, které se vztahují přímo k makroekonomii.

V jistém smyslu se znalost základů makroekonomie stává součástí ekonomické kultury. Makroekonomie se totiž zabývá analýzou ekonomického prostředí, které obklopuje každého občana a ovlivňuje jeho každodenní život. S makroekonomickou situací souvisí odpověď na takové otázky, jako např.: Jaká je životní úroveň vaší rodiny? Jak snadno najdete vy, vaši příbuzní a známí zaměstnání? Rostou mzdy pomalu nebo rychle? Je úroková míra, za kterou si můžete půjčit peníze, vysoká nebo nízká? Utrácí vláda více, než vybere na daních? Jaký je kurz koruny k měně země, do níž chceme jet pracovat, studovat nebo na dovolenou? Je naše země vůči zahraničí věřitelem nebo dlužníkem?

Vybavenost poznatky makroekonomie usnadňuje samostatné kvalifikované uvažování o ekonomice a politice a také vlastní interpretaci ekonomických informací prezentovaných sdělovacími prostředky. Umožňuje vyhnout se tak manipulativnímu působení ze strany mediokracie a politiků, o kterémžto působení nemůže žádný soudný pozorovatel české i zahraniční mediální sféry a politického života pochybovat. Jak se lze bez znalosti makroekonomie orientovat ve změti protikladných tvrzení o úspěšnosti či neúspěšnosti dané hospodářské politiky, o směru a hloubce reformy veřejných financí nebo o ekonomických důsledcích vstupu republiky do eurozóny? Zde s tzv. selským rozumem nevystačíme. „*Studenti, kteří pochopí makroekonomické identity, např. že $Y = C + I + G + NX$, vědí více než většina politiků a žurnalistů*“ – to již neříkáme my, nýbrž nositel Nobelovy ceny za ekonomii, americký ekonom James Tobin.⁷

⁵ McCandless jr. G. T.: *Macroeconomic Theory*. Englewood Cliffs. Prentice Hall International Editions 1991, s. 2.

⁶ „Mezo“ – z řeckého *mesos* – středo, mezi. Termín „mezoekonomie“ poprvé použil Stuart Holland v roce 1975.

⁷ J. Tobin v rozhovoru s prof. Parkinem. In: Parkin, M.: *Economics*. Reading, Massachusetts etc. Addison Wesley Publishing Company 1990, s. 564.